

At skabe sig selv – om friluftsliv som rum for unges identitetsdannelse og kompetenceudvikling.

Indlæg ved konferencen ”Dansk friluftsliv i det nye årtusinde, muligheder og problemer i fremtiden. Kystgården 27/28.3.00 Af Annette Bischoff, Høgskolen i Telemark

Mit foredrag i dag tager udgangspunkt i en forståelse af friluftsliv som et fænomen, der er i stadig forandring i takt med de kulturelle og samfundsmæssige forandringer. Jeg tager udgangspunkt i norske forhold, og talmateriale fra Norge, hvilke selvfølgelig er lidt forskelligt fra danske, men hensigten er da heller ikke at give en beskrivelse af friluftsliv som sådan, men at pege på en række faktorer, som kan sige noget om brugen af friluftsliv i forbindelse med unge menneskers identitetsdannelse og udvikling af relevante kompetenceområder.

I denne sammenhæng betragter jeg friluftsliv i et vidt perspektiv som ”brug af natur”. Der har været en tendens til at opfatte friluftsliv som en relativt ensartet tradition baseret på bestemte normer og værdier, men ofte er afgrænsningerne blevet *for* normative og snævre og en lang række handlingsformer er blevet ekskluderet. Når jeg tager et så vidt udgangspunkt som brug af natur er det fordi jeg ønsker at inkludere selv de nyeste former for aktiviteter og brugsmåder med henblik på at få perspektiver på om disse kan være ændringer som får betydning for friluftsliv og som kan læses som en del af de modernitetsrelaterede ændringer. Dernæst er det også primært unge som inkluderer nye aktiviteter i deres friluftsliv og de vil naturligvis få stor betydning for hvordan friluftslivet former sig i årene som kommer.

Bag de udviklingstendenser vi sporer indenfor friluftsliv finder vi samme dynamik som i samfundet ellers. Indenfor friluftsliv drejer dette sig i hovedtræk om at:

- mangfoldigheden stiger; for det første kommer stadig nye aktiviteter til og for det andet ser vi en stigende differentiering og specialisering indenfor en lang række aktiviteter
- motiver, mening og hensigt med friluftsliv forandrer sig – traditionen afløses af en stigende refleksivitet
- friluftslivet individualiseres, både når det gælder mål, mening og indhold.
- aktiviteter, udtryksformer og handlemåder bliver globale i deres udstrækning
- forandringerne sker stadig hurtigere

Der findes en sammenhæng mellem forandringer i kulturen og forandringer i friluftslivet. Friluftslivet påvirkes af de generelle udviklings- og ændringsprocesser i samfundet ellers. Spørgsmålet vi står overfor er derfor hvor sejlivet friluftslivstraditionen er, og hvornår vi for alvor begynder at se konsekvenserne af de seneste forandringer i kulturen. Der findes al mulig grund til at tro at der ikke går mange år før dette sker, netop når man betragter de unges verden og forandringshastigheden i denne. Hvilket betyder at ændringer i og udvikling af ungdommens deltagelse i friluftsliv på samme måde bør ses i lyset af samfundsudviklingen og de unges livssituation.

I Norge er hovedtyngden af ungdom fortsat relativt traditionsbundne i sit valg af friluftslivsaktiviteter, vi er bare så vidt begyndt at se effekterne af de modernitetsrelaterede ændringer. Med baggrund i modernitetsteoriene må man i tiden fremover regne med at de nye mønstre vi nu ser konturerne af vil blive yderligere forstærket. Dette gælder både ændringer i mønster og omfang af friluftslivsudøvelsen og ændringer i mening og indhold.

I fremtiden kan vi ikke forvente at de unge automatisk går ind i traditionen med de værdier, holdninger og handlemåder som findes der. Det der allerede synes at ske i det små er at ungdommen tager nogen dele af friluftslivet og så supplere de med nye og anderledes elementer.

Ungdommen har i generationer arvet og overtaget friluftslivstraditionen og de har reproduceret den i stadig lidt forandrede former. Længe har ungdommen sluttet loyalt op omkring traditionen (Fafo 1986), men nu ser vi tendenser til forandringer. Gennem flere landsomfattende undersøgelser af nordmænds fritidsaktiviteter (Faye & Herigstad 1984, Dølvik et.al. 1987, Kaltenborn 1989, Aasætre et.al 1994, Vorkinn et.al 1997) de sidste 30 år, er det tydeligt at aktivitetsmønsteret har ændret sig en del. Alligevel er det først efter den sidste undersøgelse (Vorkinn et.al 1997) man for alvor blev opmærksom på, at specielt ungdom er ved at bryde ud af et traditionelt aktivitetsmønster og bevæger sig over mod andre og nyere aktivitetsformer. Ændringerne går i grove træk ud på at traditionelle aktiviteter som skiture i ”skov og mark”, og indhøstningsrelaterede aktiviteter som bærplukning og ferskvandsfiskeri mister tilslutning, mens udviklingen er modsat for aktiviteter som terræncykling, offpiste-ski og brug af alpinanlæg.

Indtil begyndelsen af 90`erne har friluftsliv været en kollektiv erfaring, et fælles projekt for fædrelandet, samfundsudviklingen, sundheden, miljøet og naturen, rettet mod at skabe det gode samfund med sunde borgere i balance med naturen og miljøet. I den organiserede og pædagogiske brug af friluftsliv har man været optaget af den **ydre** natur - sammenhængen mellem naturens tilstand, samfundsudviklingen, økologiske værdispørgsmål, miljøbevidsthed og brugen af friluftsliv i den forbindelse.

Udviklingen af den **indre** natur har kun eksisteret i det skjulte som en stærk tro på at friluftslivet bibringer den enkelte "meget". Der har ikke været tradition for at fokusere på udviklingen af den enkeltes personlige kompetence i det norske friluftsliv. I en tid hvor unge mennesker befinder sig i brændpunktet mellem det traditionelle og det moderne, hvor individet opgraderes og hvor valg og afgørelser overlades til den isolerede privathed, bliver den **indre natur** vigtig og central; hvem er jeg? hvad skal jeg blive? Unge er stadig på mange måder præget af en traditionel opdragelsesform, som formidler normer og forventninger om fremtidig arbejde, et traditionelt familieliv, traditionelle læreprocesser, hvor man lærer gennem at lære etc. Samtidig befinder de sig i en forandret verden, som stiller helt andre krav. Unge mennesker står direkte og utilsløret i mødet med de kulturelle forandringer, netop fordi mange efterhånden ikke har en traditionel socialisations basis at vokse ud fra eller en livslang indlært rutine at falde tilbage på. Deres verden bestemmes i høj grad af forandringerne her og nu - det er en verden præget af valg og selvstændighed som projekt i verden. Der findes naturligvis store forskelle her, nogen sociokulturelle grupper rammes tidligere af de kulturelle forandringer og andre sociokulturelle grupper er mere resistente i forhold til forandringerne. De forandrede krav til det at være menneske i verden synes at forudsætte udviklingen af en anden kompetence end tidligere, en kompetence som går i retning af:

- * evne til at reflektere
- * evne til at kommunikere
- * social kompetence
- * emotionel kompetence
- * handlekompetanse

Fra tradition til refleksivitet

Et centralt tema i modernitetsteoriene er traditionernes ændrede betydning. Tidligere var traditionerne i langt højere grad en rettesnor for den enkeltes valg, mens de nu i stadig stigende grad afløses af en stigende refleksivitet. Refleksiviteten i det moderne samfund består i at social praksis konstant undersøges og omformes i lyset af indstrømmende information om den samme praksis og at dens karakter således ændres grundlæggende.

Friluftsliv har været en tradition i den forstand, at den kan opfattes som en social praksis, der gennem generationer er blevet overdraget fra en generation til den næste. Det har ikke været en statisk tradition, stadig er den blevet omformet af nye generationer med henblik på at give mening i samtiden. Nu ser vi forandringer indenfor friluftsliv som går i retning af at friluftsliv i højere og højere grad bruges med *en hensigt*.

Friluftsliv gennemløber en proces fra at være en "problematisk fritidsaktivitet" til at blive et pædagogisk middel. Processen betegnes ofte som "pædagogiseringen af friluftslivet" og den bygger på en gradvis strukturering, organisering og institutionalisering af friluftslivet.

Friluftslivet mister sit spontane præg - det organiseres, først og fremmest i foreninger. Friluftslivet bliver et middel kommercielt, politisk, pædagogisk, det bruges med en stadig tydeligere hensigt. Friluftsliv drives med et formål, hvad enten det ligger latent eller synlig for alle. Eksempler på dette findes tilbage i det tidlige friluftslivs sundhedsperspektiv; friluftslivet skulle styrke krop og sjæl. Friluftslivet bliver et bevidst projekt. Det bevidstgøres i folks hoveder - værdier, mål, virkning. Foreningerne får et "program" med et tydeligt mål og menings indhold. Friluftslivet intellektualiseres, defineres, ideologiseres. Det bruges til legitimering af virksomhed, handlinger, holdninger i et større og større omfang. Denne proces bliver meget tydelig i løbet af 60'erne og 70'erne, hvor friluftslivet gennemsyres af en stærk økologiske værdiladning og friluftslivet bliver en bevidst modkultur.

Friluftslivet bliver genstand for en mere og mere omfattende undervisning, formalisering og forskning. Friluftslivet flyttes efterhånden ind i institutionerne på alle niveauer og der sker en omfattende formalisering og intellektualisering. Dette omfatter to hovedtendenser; en der går i retning af udviklingen af "friluftsliv som fag" og en der går i retning af udviklingen af "friluftsliv som profession".

I perioden fra 1960 og frem til i dag tager pædagogiseringen af friluftslivet for alvor fat. Friluftsliv som pædagogisk middel bruges i dag til en række formål bl.a. til at udvikle miljøbevidsthed, som pædagogisk vej til en bærekraftig kultur, som rationel rekreation, til socialisering og resocialisering, til at arbejde tværfaglig i skolen, til at behandle psykiske lidelser eller til at udvikle den enkeltes personlighed.

Når det gælder teknologiske fremskridt påvirkes også friluftslivet af disse. Special udstyr, GPS, sender-modtager udstyr, skredballoner, mobiltelefon bliver mere og mere selvfølgelig at have med sig på tur. Disse er også med til at forandre holdninger, værdier og erfaringer indenfor friluftsliv.

Samlet er dette udtryk for en stigende refleksivitet indenfor friluftslivets rum. Friluftslivet som social praksis undersøges og omformes konstant i lyset af den viden vi har tilgængelig om den økologiske krise, forvaltningsmæssige spørgsmål, den menneskelige psyke, teknologiske fremskridt etc.

Dette er samtidig eksempel på hvordan løsrivelses- og nyetableringsprocesser er virksomme hele tiden. Løsrivelse og nyetablering betegner den process hvor noget løsrives fra sin oprindelige kontekst og nyetableres på et andet niveau. For eksempel vores fødevarer system, dette er blevet løst fra den nære lokale kontekst – naturaliehusholdning, det lokale for at blive nyetableret først på et nationalt niveau og dernæst på et globalt niveau. I dag kan vi måske tale om at friluftslivet er løst. Hvor det tidligere var knyttet til familien, søndagsturen, det enkle og uorganiserede er friluftslivet i dag løst ud af denne sammenhæng og nyetableret i pædagogiske sammenhænge for at opnå forskellige mål (det være sig økologiske, psykologiske, forvaltningsmæssige mm) og der er sket en professionalisering på området (løsrivelse og nyetablering i form af ekspertsystem). Traditionen omformes på måder som på sigt kan forandre den grundlæggende.

Ændring fra relativt begrænset aktivitetsomfang mod et mangefold og differentiering af aktiviteter

Et træk ved moderniteten er at kompleksiteten øger (Giddens 1994, 1996, Ziehe 1983, Frønes 1994, Lash 1990, Beck 1992, 1994, 1997). I vores sammenhæng er gamle og traditionelle aktiviteter indenfor idræt og friluftsliv blevet mere komplekse og nye grene vokser ud fra disse, samtidig som helt nye aktiviteter kommer til.

Går vi 150 år tilbage til friluftslivets oprindelse, kan vi i denne sammenhæng betragte vandreturen, skituren, jagt og fiskeri som selve ur-aktiviteterne. Frem til i dag har alle disse aktiviteter gennemgået en voldsom opdeling som dermed har dannet grundlaget for mange nye aktiviteter.

Vandreturen i fjeldet udviklede sig hurtigt til fjeldklatring og brævandring. Disse har igen de sidste 20-30 årene udviklet sig videre til isklatring, juvvandring og grotting m.m. I tillæg er terræncykling kommet til som en helt ny måde at færdes i fjeldet på.

Jagt og fiskeri var relativt opsplittede og specialiserede allerede for 150 år siden. Denne udvikling er fortsat og aktiviteten ferskvandsfiskeri består nu af flere svært specialiserede aktiviteter som for eksempel fluefiskeri, fiskeri med madding, dørgning m.m.

Brugen af ski er måske den aktivitet der har gennemgået den mest omfattende udviklingen i denne periode. I løbet af 1900 tallet fik brugen af ski som friluftslivs- og fritidsaktivitet stadig større tilslutning, men selve aktiviteten har ikke ændret sig meget før i løbet af 1970`erne. Da blev slalomski i alpinanlæg efterhånden mere almindeligt og med udgangspunkt i denne aktivitet er der sket en enorm udvikling. I 1980`erne kom telemarksbølgen for alvor, mens snowboardet er kommet i 1990`erne. De sidste par år er aktiviteterne blevet yderligere opsplittede. Vi har fået carvingski, snowblades, twintip boards med mere, og der er ingenting som tyder på at udviklingen af nyt udstyr og nye aktiviteter skal stoppe her.

De sidste år har vi også fået en ny aktivitet fordi mange unge kopler de nye skiaktiviteter, som tidligere var forbeholdt alpinbakkene, ind i deres friluftsliv. Frikøring; skiløb i fjeldet på alpin- og telemarkski har været en aktivitet i vækst de sidste par år og nu ser man at snowboard folket kommer efter. Flere steder i Norge findes der eksempler på turgrupper som går op i fjeldet på snesko med brættet på ryggen for at køre ned igen eller man bruger et splitsnowboard beregnet til topture.

Ellers har den traditionelle skituren i fjeldet også fået en ny knopskydning. Skisejling er en ny aktivitet som er på vej ind i det norske friluftsliv.

Aktiviteter knyttet til vand og elveforløb kan næppe regnes som en af uraktiviteterne selv om roture nok også er forekommet som ren rekreation. Disse aktiviteter fik ikke noget særlig stort omfang før i 1930`erne, da det blev mere almindeligt med selvbyggede kanoer og kajaker. Frem mod 1970`erne foregik padleturene helst på fladt vand, men efterhånden blev både kano og kajak taget i brug i elve. I 1980`erne blev rafting introduceret i Norge og der blev hurtigt etableret rafting virksomheder langs mange af de større elve. Det sidste nye inden for elvesport er riverboard hvor man kaster sig ud i fossen liggende på et lille bræt.

Samlet kan vi sige at der har været en enorm udvikling, når det gælder antallet af friluftaktiviteter de sidste 150 år. De fleste af de nye aktiviteter opstår ved en opdeling af gamle aktiviteter, men de kan også opstå nærmest uafhængigt af eksisterende aktiviteter. Det er også værd at mærke sig at de fleste nye aktiviteter er opstået de sidste 20-30 år og mange er faktisk kommet til i 1990`erne.

Begge disse forhold underbygger at der er en sammenhæng mellem udviklingen af friluftslivet og de ændringsprocesser som gør sig gældende i samfundet ellers. Aktivitetsmønstret bliver stadig mere kompleks og hastigheden i ændringsprocesserne er stadig øgende.

Ændring fra traditionelle aktiviteter mod "moderne" aktiviteter

Indenfor friluftslivet giver dette sig nu udslag i en bevægelse væk fra traditionelle og indhøstningsrelaterede aktiviteter over mod mere moderne aktivitetsformer. Dette kan illustreres ved at aktiviteter som skiture i skov, bærplukning og indlandsfiskeri, i perioden 1970-96, har haft en nedgang på henholdsvis 18%, 15% og 11% blandt ungdom mellem 15 og 24 år. Mens terræncykling har haft en stigning på 32% i tidsrummet 1989-96 og skiløb i alpinanlæg er steget med 42% fra 1970-1996. I tillæg er skiløb i fjeldet med telemarkski og snowboard kommet til som en ny aktivitet. Der foreligger ikke noget statistisk materiale for denne aktivitet, men der er ingen tvivl om at den er steget voldsomt i omfang de sidste fem år.

Set i lyset af flere centrale modernitetsteorier er disse ændringer som sagt ikke uventede. Traditionens stilling ændres under moderniteten, den mister sin betydning som rettesnor i livet. (Ziehe 1983, Giddens 1994, 1996, Lash 1990, Beck 1992, 1994, 1997) Dagens ungdom er på en helt anden måde, end ungdom var tidligere, således fritstillet i forhold til traditionen, og kan derfor lettere gå nye og egne veje. Der hvor man tidligere i høj grad forventede at de unge gik i forældrenes fodspor, eller i hvert fald valgte noget som lå i samme boldgade ser man i dag, at unge vælger friere. Dette skal da også ses i sammenhæng med at "livet" og de valg som knytter sig til livet er blevet den enkeltes personlige projekt. "Hvem du er" og "hvad du skal blive til" må du selv finde ud af, hvilket betyder at valg foretages ud fra at de må være *meningsgivende og betydningsfulde* i relation til det enkelte individ. Bevægelsen væk fra traditionelle og indhøstningsrelaterede aktiviteter som bær- og svampeplukning kan således også tolkes som et udtryk for at unge mennesker vælger andre aktiviteter som opleves som mere betydningsfulde for dem som mennesker. Dette skal ikke forstås sådan, at de nødvendigvis vælger det traditionelle fra, men at det er et valg uanset om man vælger traditionelle aktiviteter eller nye aktiviteter. Ketil Skogen pegede i sin prøveforelæsning til dr.polit graden, netop på at både traditionelle aktiviteter som jagt og fiskeri samt nye aktiviteter som snowboard indgår i mere bevidste identitetsprojekter. Valgene er blevet tydeligere både gennem det man vælger, men også gennem det man vælger fra. Han peger

endvidere på at en del klassestrukturer fortsat er synlige og virksomme, når det gælder valg af friluftslivsaktiviteter. Dette kan sige noget om at ændringsprocesserne nok griber om sig, men at der for det første findes processer som virker stabiliserende og konsoliderende, og at ændringsprocesserne ikke nødvendigvis betyder, at alt som traditionen indeholdt forsvinder. Indholdet i traditionen ser ud til at forandres på flere måder, i nogle tilfælde forandres praksis helt, nyt kommer til og noget falder bort, i andre tilfælde er det *meningen* eller motivet med en aktivitet som forandres, men hvor praksis i sig selv er stort set den samme.

Fritidsaktiviteterne er et af de livsområder den enkelte har stor mulighed for selv at vælge og bestemme over. Valg af aktivitet siger noget om hvem du er. Der er grund til at tro at mange unge vælger friluftslivsaktiviteter, som er med til at skabe grundlag for og bliver en del af deres identitet. Valget af forskellige skiaktiviteter kan således betragtes i lyset af den mening den skaber i den enkeltes liv, hvordan selve aktiviteten er med til at fortælle historien om "mig" som menneske i verden. Hvor den traditionelle skitur i skov og på mark fortæller en helt anden historie end topturen med snowboard og snesko.

Når det gælder "friheden til at vælge" kan der også argumenteres for at netop den senere udvikling indenfor skiudstyr er et udtryk for denne tendens. Carvingski, twinboards, snowblades med mere giver et utal af muligheder for forskellige måder at løbe på - stilen bliver fri og den enkelte vælger selv og eksperimenterer med, hvordan det er muligt at løbe. Hvor alpinski, telemarkski og snowboard lægger op til relativt bestemte bevægelsesmønstre og løbsstil, opfordrer de nyeste skityper til et langt mere legende og eksperimenterende skiløb.

Mod en stigende individualisering

Troen på friluftslivets indvirkning på mennesket er central helt frem til i dag, men ændrer sit udtryk fra periode til periode. Det bliver efterhånden tydeligere, at de skiftende mål med friluftslivet helt frem til i dag har ligget "udenfor" det enkelte menneske. Den formulerede hensigt med friluftsliv var længe knyttet til overordnede mål og værdier uden for det enkelte menneske. Friluftslivet har været en kollektiv erfaring, et fælles projekt for fædrelandet, samfundsudviklingen, sundheden, miljøet og naturen, rettet mod at skabe det gode samfund med sunde borgere, i balance med naturen og miljøet. I dag er billedet ved at ændre sig. Den øgede individualisering spores indenfor friluftslivet på flere områder, dels i de overordnede mål med friluftslivet, og dels indenfor spektret af handlemåder. I de overordnede mål gælder det især målet om at friluftsliv skal give personlig udvikling. Indenfor spektret af handlemåder findes i dag flere og flere, der dyrker mere individuelle aktiviteter.

Inspirationen fra økologien og økosofien, tanken om livets enhed, den store sammenhæng, kan også ses som senmoderne træk i friluftslivet. Herunder fokuseringen på det globale ansvar for klodens naturressourcer og den enkeltes ansvar i den sammenhæng - globalisering og individualisering. Dette er alt sammen processer, der kan ses som forudsætninger for et muligt brug af friluftsliv til personlig udvikling. Pædagogiseringen er således udtryk for forandringer på et samfundsmæssigt niveau og den personlige udvikling er en konsekvens af dette på individniveau.

Friluftsliv har længe været fokuseret omkring bestemte fællesskabsværdier. Familien, kammeratgruppen og det sociale fællesskab har stået centralt, den fælles norske væremåde, nationale identitet har ligget som en undertone i bevidstheden, det fælles ansvar for natur og

miljø har stået stærkt. Nu ser det ud som om ungdommen bevæger sig mod mere individuelle værdier.

Mange af de nye aktiviteter fokuserer mere på den enkelte, den enkeltes motiver og den enkeltes færdigheder. Flere af de nyere aktiviteter stiller ganske store krav til udøveren, eksempel på dette er elvepadling i kajak, offpiste-køren på ski og snowboard..

Dette valg af fritidsaktivitet i højere grad indgår i den enkeltes identitetsprojekt er ligeledes med til at sætte fokus på den mening og betydning aktiviteten har for den enkelte. Hvor friluftslivet tidligere gav grundlag for en fælles national identitet kan man i dag med lige stor vægt hævde at friluftsliv giver grundlag for den enkeltes identitet.

Den stigende pædagogiske brug af friluftsliv både indenfor behandlings- og resocialiserings sektoren er fokuseret på det enkelte individ. Det centrale er den enkeltes personlige udvikling, udvikling af den enkeltes kompetence indenfor vigtige livsområder.

En undersøgelse lavet blandt friluftslivsstudenter på Høgskolen i Telemark i 1990 og i 1999 viser ganske markerede ændringer i hvilke motiver der lægges vægt på når det gælder friluftsliv. Vægtlægning af sociale motiver og miljørelaterede motiver er faldet markant, hvorimod mestrings- og spændingsrelaterede motiver er steget.

Folks vægtlægning af det sociale motiv er faldet med 16% og vægtlægningen af miljørelaterede motiver er faldet med hele 35%. Vægtlægningen af mestringsrelaterede motiver er steget med 14% og vægtlægningen af spændingsrelaterede motiver er steget med 16%. Samlet set understreger dette en stigende individualisering. Både mestring og spænding refererer til den enkelte person. At udvikle sig selv færdighedsmæssigt og mestre aktiviteten er centralt for både selvopfattelsen og identiteten. Spænding og udfordring er væsentlige faktorer i dannelsen af den enkeltes selv billede. For at få en ide om hvem jeg er må jeg prøve det af både fysisk og psykisk.

Nedgangen i vægtlægningen af sociale motiver betyder ikke nødvendigvis at unge ikke finder det vigtigt, men måske istedet at kravet til det enkelte individ er stigende og at en dermed er tvunget til at forholde sig til "sig selv". Og hvis fritidsaktiviteterne og friluftslivet er et af de centrale rum for dannelse af identitet i det moderne samfund kan dette træk lige så godt være udtryk for at dette rent faktisk sker og at vægtlægningen af det sociale er flyttet delvis til andre arenaer. Ligeledes kan den svigtende vægtlægning af miljørelaterede motiver tolkes i mindst to retninger. Den første og mest besnærende er naturligvis at unge mennesker ikke længere er så optagede af miljøspørgsmål, men mere optagede af sig selv. Men det betyder ikke nødvendigvis at unge mennesker ikke er optaget af miljøspørgsmål "bare" fordi det ikke er et motiv for deres friluftsliv.

Ændring fra aktiviteter med et lokalt og nationalt præg mod aktiviteter som er globale

Flere aktivitetsområder er under ændring fra at være nationale til at blive globale. Globaliseringen af aktiviteter, væremåder, handlemåder, identiteter med mere er træk ved moderniteten (Berkaak og Ruud 1992, Giddens 1994) som gennem de senere år synes at blive mere og mere tydeligt også i en norsk hverdag. Dette viser sig indenfor mange livsområder

som f.eks. idræt og musik. Når det gælder skiløb og friluftsliv har Norge haft en stærk lokal og national kultur som efterhånden præges af stærkere og stærkere indslag af aktivitetsformer som er globale i deres udstrækning. På friluftslivsområdet finder vi aktiviteter som at køre telemark, snowboard, mountainbiking, elvepadling som i høj grad må siges at være globale i deres udstrækning. Dette gælder både aktiviteter som i udgangspunktet vokser ud af en norsk tradition og aktiviteter vi henter ind med en udenlandsk oprindelse.

Snowboard er et godt eksempel på en aktivitet som er global i sin udstrækning. Mange lande (i alt 36) har allerede et eget snowboardforbund, samlet set findes der et stort antal medlemmer i hele verden og på verdensbasis blev der solgt 2.000.000 brædder i sæsonen 1997-98. Snowboardkulturen er en international ungdomskultur. I følge Olav Christensen oplever snowboarderne sig som en del af et gruppefælleskab på tværs af landegrænser. Dette fællesskab kendetegnes med fælles handlingsform, sprog og væremåde. (Christensen 1996)

At skabe sig selv - eller at få hjælp til det...

Indtil nu har jeg koncentreret mig om at give perspektiver på hvordan friluftslivet har ændret sig i den senere tid. Formålet med dette har været at give et grundlag for at se sammenhængen mellem samfundsmæssige ændringer og ændringer indenfor friluftsliv, netop fordi jeg mener at dette giver forklaringsværdi i forhold til at kunne sige noget om hvorfor og hvordan unge mennesker bruger friluftsliv til identitetsdannelse og kompetenceudvikling. Men hvordan de unge selv bruger friluftsliv er kun den ene side af det, den anden side er hvordan friluftsliv kan bruges pædagogisk til at hjælpe unge mennesker med at udvikle identitet og kompetence. I denne sammenhæng vil jeg koncentrere mig om det sidstnævnte.

På et samfundsmæssigt niveau handler dette om socialisering gennem friluftsliv og da forstår jeg socialiseringen som en proces koncentreret omkring følgende:

- Samfundsmæssiggørelse og individuel dannelse
- Tilpasning, reproduktion af kulturmønstre mm. og social kontrol
- Udvikling og læring
- Udvikling af kompetence
- Kulturel identitet
- Selvstændighed – identitet

Dette er mere eller mindre udgangspunktet for vores arbejde, men dernæst mener jeg det er utroligt vigtig at være opmærksom på hvordan verden opleves ”indefra” på individniveau; hvordan opleves det at skulle skabe sig selv?, at skulle beherske/håndtere min verden?, skabe eller finde mening?, at skabe en identitet som en søjle, en platform, noget som binder alle livets løse tråde sammen? Først når vi går ind i denne problematik kan vi begynde at se efter mulige veje i friluftslivet og det pædagogiske landskab.

Der synes fortsat at være en tendens til at vi tror at de unge både udvikler identitet og alle de forskellige kompetenceområder og at dette sker af sig selv, bare vi får dem med ud på tur....

Så enkelt er det nok ikke, men vi ved jo fra en række udenlandske undersøgelser at friluftsliv kan have effekter¹, men der findes ikke mange nordiske undersøgelser på området, hvis nogen

¹ Se for eksempel Simon Priest, Allan Ewert m.fl.

i det hele taget. I den forbindelse tror jeg at vi er nødt til selv at udvikle gode programmer baseret på en nordisk pædagogisk tradition og med den nordiske kultur som fundament. Jeg mener at der findes nordiske perspektiver som kan danne grundlag for sådan et arbejde, men endnu er der ikke nogen som har taget sig tid til at dokumentere det praktisk-pædagogiske arbejde som allerede gøres rundt om i landet, gennemarbejde forskellige metoder og komme med forslag til arbejdsmåder. Indtil nogen gør noget med dette må vi støtte os til udenlandske metoder, men bruge vores evne til at reflektere pædagogisk og turde omarbejde perspektiverne, så vi synes de giver mening.

Det spørgsmål som de fleste af os tumler med i hverdagen er jo netop; ”hvordan gør vi egentlig?” Og her findes svaret ikke i en engelsk eller amerikansk bog om Outdoor Challenge, her må vi ind og opfinde svaret hver eneste gang. Vi står overfor ganske forskellige grupper, målene med at bruge friluftsliv varierer meget, konteksten for formidlingen veksler fra gang til gang, derfor findes der ikke entydige svar på hvordan vi kan gribe det an.

Når dette er sagt så mener jeg at vi allerede har et solidt pædagogisk fundament at arbejde ud fra gennem det pædagogiske grundlag som meget friluftsliv i dag er baseret på. Afslutningsvis kunne jeg tænke mig at ridse dette grundlag op.

Friluftslivspædagogikken kan betragtes på forskellige niveau:

1. Pædagogiske grundtanker / teori der giver perspektiv på:
 - a. De bagvedliggende syn på mennesket, naturen, værdier, læring, kundskab med mere.
 - b. Psykologisk teori og forskellige refleksioner i tilknytning til pædagogikken; menneskelig udvikling og læring, motivation, handlekompetence, det at opdage, forventninger, selvopfattelse, mellem-menneskelige relationer med mere.
2. Didaktiske perspektiver som knytter sig til mål, indhold, forudsætninger, rammer, læringsprocess
3. Metodiske perspektiver – arbejdsmåder, metodiske valg og muligheder – konsekvenser af metodiske valg
4. Læringsprocessen
 - a. Læringsmiljø
 - b. Læring i og af en kontekst: samspillet af de pædagogiske og psykologiske faktorer: motivation, forventninger, selvopfattelse, mellem-menneskelige relationer, roller, interaktion, kommunikation osv.

Den pædagogiske tænkning og teori, der danner grundlag for friluftslivspædagogikken er hovedsaglig baseret på erfaringspædagogikken, i tillæg suppleres den med relevante bidrag fra psykologien, ledelsesteorien etc. I denne sammenhæng vil det være alt for omfattende at gå ind i dette grundlaget, men når det er sagt tror jeg det er vigtigt at man, hvis man vil bruge friluftsliv pædagogisk, også bruger det teoretiske grundlag.

Det didaktiske grundlag for at bruge friluftsliv adskiller sig ikke fra den didaktiske tænkning som ligger til grund for al anden undervisning. Tidligere har der været en tendens til at man ønskede at gøre vejledning i friluftsliv til noget helt andet end anden undervisning, dette

mener jeg ikke er tilfældet. Den didaktiske relationsmodel (f.eks. Hiim og Hippe 1993, 1989) vil i vores sammenhæng være et glimrende værktøj til at udvikle, gennemprøve, evaluere og vurdere forskellige oplæg. Modellen tar udgangspunkt i en analyse af sammenhængen mellem de forskellige faktorer der indgår i oplægget; mål, forudsætninger, rammer, indhold og læringsproces.

Betragtes friluftslivsformidling på et didaktisk niveau er der nogle ting som bliver tydelige, og hvis man endelig vil er det måske her der kan være en forskel på læringsituationen indenfor friluftsliv og indenfor anden undervisning.

Vejledning i friluftsliv på et didaktisk niveau:

- Læringsmål: kundskabsmål, færdighedsmål, holdningsmål, procesmål
- Rammer - naturen, friluftslivets normer, værdier og handlemåder
- Indhold – færdigheder, kundskaber, holdninger
- Læringsproces; naturen, aktiviteten, handlinger, at være, gruppen, vejlederen, situationen, arbejdsmåderne er alt sammen kontekst for læringen.

Det som kan gøre vejledning i friluftsliv specielt er at læringsituationerne altid er komplekse og favner helheden. ALT er en del af læringsprocessen til enhver tid. Alle læringsmål er tilstede i en og samme læringsituation, alle rammer, indhold. Jeg mener at det er i denne kompleksitet at udfordringerne ligger – det at vi som vejledere / lærere er i stand til at se og udnytte de forskellige situationer og knytte læring til alle de forskellige niveauer. Det betyder at det ikke er nok at vi lærer dem at klatre, eller padle rent teknisk, men at vi er nødt til at forholde os og bruge hele læringskonteksten på vejen mod målene.

Den læring som foregår i friluftsliv må betragtes som en proces, hvor selve læringsituationen kun er en del af helheden – og ikke altid den vigtigste del. Den kontekstuelle læring bliver central i denne sammenhæng. Budskabet i læringsituationen + den samlede fortolkningsramme indgår i det vi kan kalde ”helhedsoplevelsen”. Oplevelsen begynder før læringsituationen og slutter ikke når denne er forbi. Specielt indenfor friluftsliv og specielt i den sammenhæng, hvor vi ønsker at bruge friluftsliv til unges identitetsdannelse og kompetenceudvikling, mener jeg at det er vigtigt at gribe helheden og gøre os tanker om denne før vi sætter vores program sammen. F.eks. hvilke forventninger skaber en padletur i forvejen?, hvordan opbygger vi forventninger, der kan være med til at styrke læringspotentialer? etc.

Noget af det vigtigste vi kan gøre er at være pædagogisk reflekterede. Skabe bevidste og veltilrettelagte programmer både når det gælder indhold og progression.

Litteratur

- Aasetre, J., Kleiven, J. & Kaltenborn, B.P.: Friluftsliv i Norge - Motivasjon og adferd. NINA Oppdragsmelding 309, 1994
- Aasetre, J. Friluftsliv i skog.: I Kaltenborn, B.P & Vorkinn, M (red.) Vårt friluftsliv. Temahefte 3. NINA 1993

- Beck, Ulrich, Giddens, Anthony, Scott Lash: Reflexive modernization. Polity Press 1994
- Beck, Ulrich: Risk society - Towards a new modernity. Sage publications 1992
- Beck, Ulrich: Risiko og frihet. Fagbokforlaget Bergen 1997
- Berkaak & Ruud: Den påbegynte virkelighet. Studier i samtidskultur. Universitetsforlaget 1993
- Bischoff, Annette. Friluftsliv - ungdom og personlig utvikling. Spesiale ved Københavns Universitet 1996
- Bischoff, Annette. Ungdom og friluftsliv - endring fra tradisjonsoverføring til valg og personlig utvikling. i Rapport fra konferansen "Forskning i friluft" FRIFO 1998
- Bischoff, A & Odden, A.: Ungdom og friluftsliv – endringer i lys av modernitetsprosesser. I Naturforvaltning og samfunnsfag II. Referat fra konferanse 12-13.10.1999. DN-notat 1999-6
- Bischoff, A & Odden, A.: Friluftslivsstudiet ved Høgskolen i Telemark. Undersøkelse av tidligere friluftslivsstudenters utdanning, yrkesvalg og vurdering av friluftslivsstudiets relevans
- Bischoff, A. & Mytting, I.: Friluftsliv. Grunnbok for studieretning idrettsfag. Gyldendal 1999
- Bischoff, A. & Odden, A.: Bidrag til Stortingsmelding 2000; Friluftslivsbegrepet, Ungdom og friluftsliv – endringer i lyset av modernitetsteori
- Bregruppa DNT OA: Årsmelding og kursstatistikk 1999
- Christensen, O.: Vinterfriluftsliv i endring. I Strumse, E. (red.) Faglig mangfold - nyttig kunnskap. Rapport fra det tredje og fjerde programseminaret om Miljøbetinget livskvalitet. Norges Forskningsråd 1996
- Dahle, Børge.: Sosialisering til friluftsliv. Norges idrettshøgskole 1988
- Dalebø, Gunn.: Friluftsliv i videregående skule. I Bischoff, A (red.) Friluftsliv – I spennet mellom veiledning og undervisning. Rapport fra dagsseminar 19.11.1999. FORUT og Høgskolen i Telemark 1999
- Drotner, Kirsten: At skabe sig - selv. Gyldendal 1991.
- Dølvik, J.E., Danielsen, Ø. & Hernes, G.: Kluss i vekslinga. Fritid, idrett og organisering. 1.delrapport for prosjektet "Idrett, fritid og levekår". FAFO 1987
- Ewert, Alan W.: Outdoor Adventure Pursuits: Foundations, models and theories. Publishing Horizons 1989.
- Faye, A. & Herigstad, H.: Friluftsliv i Norge 1970-1982. Statistisk Sentralbyrå rapport 12/1984
- Frønes, Ivar: Den Norske Barndommen. Cappelens Forlag 1989
- Frønes, Ivar: De likeverdige. Universitetsforlaget. 1994
- Giddens, Anthony: Modernitetens konsekvenser. Hans Reitzels Forlag 1994
- Giddens, Anthony: Modernitet og selvidentitet. Hans Reitzels Forlag 1996
- Goksøyr, Matti.: Nasjonal identitetsbygging gjennom idrett og friluftsliv. I Nytt Norsk Tidsskrift 2/1994
- Gudmunson, Gestur: Ungdomskultur. Forlaget Sociologi, Kbh. 1992
- Hansen, Ellen. Beate. Ungdoms fysiske aktivitet. Rapport nr.1 fra prosjektet "Fysisk aktivitet i den norske befolkning". Norger Idrettshøgskole og Norges Idrettsforbund og Olympiske komite 1998
- Kaltenborn, B. P.: Nordmenns ferie og fritidsmønster i 1989. NINA oppdragsmelding 190, 1993.
- Kleiven, J.: Aktivitetsmønstre i norsk ferie og fritid. NINA forskningsrapport 33, 1992
- Lash, Scott: Sociology og postmodernism. Routledge. 1990
- Lund, E, Strømme, K & Collins, M.: En studie av friluftslivsstudentenes verdier. Prosjektoppgave HiT 1999

- Nastad, Dag.: Friluftsliv og sikkerhet ved idrettslinjer i den videregående skolen.
Hovedfagsoppgave i idrett. Norges idrettshøgskole 2000
- Norges Skiforbund: Status for Ski-Norge. Internt notat. 1998
- Pedersen, Kirsti.: Det har bare vært naturlig – Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger.
Avhandling, dr.scient graden. Institutt for samfunnsfag, Norges idrettshøgskole 2000
- Richardson, H.: Kraftanstrengelse og ensomhet. En analyse av det norske friluftslivets
kulturelle konstruksjoner. Hovedoppgave i etnologi. Institutt for kunsthistorie og
kulturvitenskap, UiB 1994.
- Skiforeningen: Kursstatistikk. Internt notat 1998
- Skogen, Kjetil: Ungdom og natur: postmoderne identitetskonstruksjon eller reproduksjon av
klassekultur? Tidsskrift for samfunnsforskning 1994
- Skogen, Kjetil.: Cultures and Natures – Cultural patterns, Environmental Orientations and
Outdoors Recreation Practices among Norwegian Youth. Dr.polit. dissertation.
Department of Sociology and Human Geography. University of Oslo 1999
- Telnes, Atle.: Upublisert materiale om friluftslivsverdier i Norge og England
- Tordsson, Bjørn.: Om naturforståelse og om friluftslivets egenart. Innlegg på Naturfilosofisk
seminar, Finse 24-26.9.1999
- Vaagbø, Ola.: Den norske turkulturen. FRIFO 1993
- Vaage, Odd. Frank.: Ut på tur I Norske verdier og jakten på det gode liv. Samfunnsspeilet
4/1999 Statistisk sentralbyrå 1999
- Vorkinn, Marit.: Er friluftsliv i ferd med å endres. I Naturforvaltning og samfunnsfag II.
Referat fra konferanse 12-13.10.1999. DN-notat 1999-6
- Vorkinn, M, Aas, Ø & Kleiven, J.: Friluftslivsutøvelse blant den voksne befolkningen-
utviklingstrekk og statur i 1996. Østlandsforskning-Rapport nr.07/1997
- Wurdinger, Scott D.:Philosophical Issues in Adventure Education. Kendall/Hunt Publishing
Company 1995
- Ziehe, T & Stubenrauch,H.: Ny ungdom og usædvanlige læreprosesser. Politisk Revy 1983